

Sygn. akt I ACa 285/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 maja 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Ewa Kaniok (spr.)

Sędzia SA Marzena Konsek – Bitkowska

Sędzia SO (del.) Rafał Wagner

Protokolant st. sekr. sąd. Joanna Baranowska

po rozpoznaniu w dniu 13 maja 2015 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa A. D., G. Z. i B. W.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 19 września 2014 r.

sygn. akt I C 170/08

1. **oddala obie apelacje;**

2. **znosi wzajemnie między stronami koszty zastępstwa procesowego za drugą instancję.**

Sygn. akt: I ACa 285/15

UZASADNIENIE

A. D., G. Z. i B. W. pozwem z dnia 18 lutego 2008 roku, wniosły o zasądzenie od Skarbu Państwa - Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi kwot po 1 100 833,33 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

Powyższych kwot powódki dochodziły tytułem odszkodowania za szkodę wyrządzoną przez bezprawne przejęcie na rzecz Skarbu Państwa na cele reformy rolnej majątku I..

A. D. i G. Z. wniosły ponadto o zasądzenie na ich rzecz kwot po 200 000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę wyrządzoną w związku z niezgodnym z prawem działaniem przy wykonywaniu władzy publicznej to jest bezprawnym przejęciem na rzecz Skarbu Państwa na cele reformy rolnej, majątku I..

W uzasadnieniu pozwu powódki wskazały, iż Wojewoda (...) decyzją z dnia 19 maja 2006 roku orzekł, iż majątek I. należący do K. i K. T. (1) nie podpadał pod działanie dekretu o reformie rolnej z uwagi na fakt, iż nie przekraczał powierzchni 100 ha. Na kwoty odszkodowania, składają się: 1 532 500 zł stanowiąca wartość rynkową prawa własności

nieruchomości rolnej zabudowanej, położonej w majątku I., według jego stanu na dzień faktycznej parcelacji, to jest 3 marca 1948 roku, 1 670 000 zł stanowiąca wartość utraconych dochodów z gospodarstwa rolnego w majątku I. za okres od dnia 1 stycznia 1972 roku do 19 maja 2006 roku, kwota 100 000 zł stanowi wartość inwentarza żywego i martwego znajdującego się w majątku I. w dniu faktycznej parcelacji i kwota łącznie 400 000 zł, stanowi zadośćuczynienie za krzywdę przez nie doznaną w trakcie bezprawnej parcelacji.

Skarb Państwa wniósł o oddalenie powództwa, jako niezasadnego, względnie sprekludowanego.

Powódki kilkakrotnie modyfikowały powództwo, ostatecznie w piśmie z dnia 30 grudnia 2013 roku żądały zapłaty odszkodowania łącznie w wysokości 21 864 819,37 zł to jest po 7 288 273,12 zł dla każdej z powódek. Na roszczenie to składały się: 3 961 000 zł tytułem odszkodowania za szkodę w postaci utraconej nieruchomości z odsetkami ustawowymi liczonymi od kwoty 1 532 500 zł od 25 sierpnia 2006 roku do dnia zapłaty, od kwoty 522 350 zł od 1 lutego 2009 roku do dnia zapłaty, od kwoty 1 906 150 zł od 30 grudnia 2013 roku do dnia zapłaty, # 17 813 155,37 zł tytułem odszkodowania za szkodę w postaci utraconych dochodów z gospodarstwa z odsetkami ustawowymi liczonymi od kwoty 1 670 000 zł od 25 sierpnia 2006 roku do dnia zapłaty, od kwoty 1 280 598 zł od 4 lutego 2011 roku do dnia zapłaty, od kwoty 13 323 495,94 zł od 27 maja 2011 roku do dnia zapłaty, od kwoty 1 539 061,43 zł od 30 grudnia 2013 roku do dnia zapłaty oraz 90 664 zł tytułem odszkodowania za szkodę w postaci utraconego inwentarza żywego i martwego z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 25 sierpnia 2006 roku do dnia zapłaty. Ponadto powódki A. D. i powódka G. Z. wniosły o zapłatę po 200 000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od kwot 150 000 zł od 25 sierpnia 2006 roku do dnia zapłaty oraz od kwoty 50 000 zł od 18 lutego 2008 roku do dnia zapłaty.

Wyrokiem z dnia 19 września 2014 roku, Sąd Okręgowy w Warszawie w punkcie pierwszym zasądził od Skarbu Państwa na rzecz A. D. kwotę 1 350 554,66 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od kwoty:

- a. 510 666,66 złotych od dnia 05 września 2006 roku do dnia zapłaty;
  - b. 174 116,66 złotych od dnia 12 marca 2010 roku do dnia zapłaty;
  - c. 635 383,66 złotych od dnia 14 stycznia 2014 roku do dnia zapłaty;
  - d. 30 221,33 złotych od dnia 05 września 2006 roku do dnia zapłaty;
- a w punkcie drugim oddalił powództwo A. D. w pozostałym zakresie.

W punkcie trzecim zasądził od Skarbu Państwa na rzecz G. Z. kwotę 1 350 554,66 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od kwoty:

- a. 510 666,66 złotych od dnia 05 września 2006 roku do dnia zapłaty;
  - b. 174 116,66 złotych od dnia 12 marca 2010 roku do dnia zapłaty;
  - c. 635 383,66 złotych od dnia 14 stycznia 2014 roku do dnia zapłaty;
  - d. 30 221,33 złotych od dnia 05 września 2006 roku do dnia zapłaty;
- a w punkcie czwartym oddalił powództwo G. Z. w pozostałym zakresie.

W punkcie piątym zasądził od Skarbu Państwa na rzecz B. W. kwotę 1 350 554,66 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od kwoty:

- a. 510 666,66 złotych od dnia 05 września 2006 roku do dnia zapłaty;
- b. 174 116,66 złotych od dnia 12 marca 2010 roku do dnia zapłaty;

c. 635 383,66 złotych od dnia 14 stycznia 2014 roku do dnia zapłaty;

d. 30 221,33 złotych od dnia 05 września 2006 roku do dnia zapłaty;

a w punkcie szóstym oddalił powództwo B. W. w pozostałym zakresie.

W punktach siódmym, ósmym i dziewiątym dokonał stosunkowego rozdzielenia kosztów pomiędzy stronami, pozostawiając szczegółowe ich wyliczenie referendarzowi sądowemu.

W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Okręgowy wskazał, że małżonkowie K. i K. T. (1) byli właścicielami majątku I., położonego w powiecie S., w województwie (...), stanowiącego nieruchomości ziemską o powierzchni 99,47 ha.

W dniu 30 września 1939 roku zmarł K. T. (2), a spadek po nim nabyli żona K. T. (1) oraz dzieci A. D., G. Z. i Z. T. po 1/4 części.

W dniu 3 października 1941 roku zmarła K. T. (1), a spadek po niej nabyły dzieci A. D., G. Z. i Z. T. po 1/3 części.

W dniu 13 września 1944 roku wszedł w życie dekret (...) Komitetu (...) o przeprowadzeniu reformy rolnej na mocy, którego między innymi na cele reformy rolnej przeznaczone są nieruchomości ziemskie stanowiące własność albo współwłasność osób fizycznych lub prawnych, jeżeli ich rozmiar łączny przekracza bądź 100 ha powierzchni ogólnej, bądź 50 ha użytków rolnych, a na terenie województw (...), (...) i (...), jeśli ich rozmiar łączny przekracza 100 ha powierzchni ogólnej, niezależnie od wielkości użytków rolnych tej powierzchni.

W dniu 3 marca 1948 roku majątek I. został zajęty przez funkcjonariuszy Powiatowej Komisji Ziemskiej oraz parcelantów w celu przeprowadzenia reformy rolnej i dokonania parcelacji. Zamieszkujące w majątku I. A. D. i G. Z. wraz z bratem Z. T. zostali zmuszeni do opuszczenia swojego majątku oraz otrzymali zakaz zbliżania się do nieruchomości. Do dnia 31 grudnia 1948 roku osoby działające w ramach organów Skarbu Państwa rozparcelowały i trwale rozporządziły składnikami majątku I., w tym nieruchomościami łącznie z budynkami, maszynami i wyposażeniem, inwentarzem żywym i płodami rolnymi na rzecz parcelantów oraz innych osób.

W dniu 28 czerwca 1948 roku Starostwo Powiatowe (...) Referat (...) i R. Rolnych wystąpił do Sądu Grodzkiego w K. o założenie ksiąg wieczystych dla poszczególnych nieruchomości wydzielonych z majątku państwowego I. na rzecz poszczególnych parcelantów w oparciu o dołączone do wniosku zaświadczenia, z których wynikało, że nieruchomości zostały przejęte w ramach reformy rolnej.

W dniu 30 kwietnia 1958 roku, Z. T. w imieniu swoim i dwóch siostr złożył wniosek o zwrot majątku I. oraz wypłacenie odszkodowania.

W dniu 15 października 1990 Z. T. złożył wniosek w imieniu swoim i siostr do Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej o zwrot bądź wypłatę odszkodowania za odebranie majątku I..

Pismem z dnia 15 października 2002 roku A. D. odwołując się do wniosku Z. T. z 15 października 1990 roku wystąpiła do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi o uchylenie orzeczenia Państwowej Komisji Ziemskiej w K.. Wojewoda (...) w dniu 3 lutego 2005 roku orzekł o umorzeniu postępowania w sprawie o wydanie decyzji, że majątek I. będący przed przejęciem na rzecz Skarbu Państwa własnością K. i K. małż. T. nie podlegał pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 roku o przeprowadzeniu reformy rolnej.

A. D. w dniu 14 lutego 2005 roku odwołała się od decyzji Wojewody (...) z dnia 3 lutego 2005 roku o umorzeniu postępowania. Na skutek w/w odwołania Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi uchylił zaskarżoną decyzję w całości oraz przekazał sprawę do ponownego rozpoznania organowi I instancji.

W dniu 29 marca 2002 roku zmarł Z. T., a spadek po nim nabyła wnuczka B. W..

Wojewoda (...) decyzją z dnia 19 maja 2006 roku stwierdził, że majątek I. o powierzchni 99,47 ha będący przed przejściem na rzecz Skarbu Państwa własnością K. i K. małż. T., nie podpadał pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 roku o przeprowadzeniu reformy rolnej. Wojewoda (...) w uzasadnieniu decyzji wskazał, że cały majątek przejęty na cele reformy rolnej łącznie z budynkami i inwentarzem został rozparcelowany i trwale rozdysponowany.

W skład majątku I. położonego w powiecie S., w województwie (...) o powierzchni 99,47 ha wchodziły działki: o (...) o łącznej powierzchni 57,84 ha (przy wyłączeniu powierzchni drogi gminnej) stanowiąca grunt orny, o (...) o powierzchni 9,81 ha, na której znajduje się jezioro, o (...) o powierzchni 16,31 ha stanowiąca łąkę, o (...) o powierzchni 3,41 ha będąca wodą, o (...) o powierzchni 0,10 ha stanowiąca nieużytek, o (...) o powierzchni 0,22 ha stanowiąca nieużytek, o (...) o powierzchni 0,03 ha stanowiąca nieużytek, o (...) o powierzchni 1,27 ha stanowiąca grunt orny, o (...) o powierzchni 0,87 ha stanowiąca grunt orny, o (...) o powierzchni 1,63 ha będąca łąką, o (...) o powierzchni 2,35 ha stanowiąca grunt orny, o (...) o powierzchni 1,96 ha stanowiąca łąkę, o (...) o powierzchni 1,77 ha będąca żwirownią, o (...) o powierzchni 0,58 ha zajęta pod tereny rolne zabudowane, o (...) o powierzchni 0,20 ha zajęta pod tereny rolne zabudowane, o (...) o powierzchni 1,12 ha stanowiąca grunt orny # o łącznej wartości 3 961 000 zł.

Wraz z majątkiem I. został przejęty inwentarz żywy o łącznej wartości 47 688 zł i płody rolne o łącznej wartości 8 176 zł. W skład przejętego majątku wchodziły maszyny i wyposażenie: snopowiązałka, kosiarka, młocarnia, sieczkarnia dwa kieraty, cztery pługi 3-skibowe, trzy komplety bron zębatach, dwie zgrabiarki konne, trzy kultywatory, dwie wialnie, pięć wozów konnych, dwie bryczki, sanie konne, dwie łódki, cztery radła, kopaczka do ziemniaków i siewnik oraz inne wyposażenie o łącznej wartości 34 800 zł.

Sąd Okręgowy wskazał, że biegli M. K. i A. Ś. (1) złożyli na rozprawie w dniu 13 maja 2011 roku ustne wyjaśnienia, w których w sposób wyczerpujący ustosunkowali się do zastrzeżeń dotyczących opinii pisemnych. Ustne wyjaśnienia odebrane od biegłych przekonały Sąd, że opinie mogą stanowić podstawę do ustalenia wartości maszyn i wyposażenia oraz wartości inwentarza żywego i płodów rolnych. Ponadto zdaniem Sądu Okręgowego opinia biegłego K. P. (1) również została sporządzona rzetelnie w oparciu o całokształt materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, zgodnie z zasadami wiedzy i doświadczeniem zawodowym biegłego. W ocenie Sądu biegły do dokonania wyceny tak dużego kompleksu o powierzchni 99,47 ha zasadnie dokonał hipotetycznego podziału całej nieruchomości na poszczególne części ze względu na sposób zagospodarowania, użytkowania i funkcjonowania i prawidłowo przyjął, że w skład nieruchomości wchodziła żwirownia, co znajduje potwierdzenie na mapie załączonej do akt sprawy, na której biegły się opierał. Jeżeli chodzi o istnienie stawów rybnych to okoliczność ta została potwierdzona w zeznaniach świadka M. T..

Sąd Okręgowy oddalił wniosek strony pozwanej o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego rzeczoznawcy majątkowego oraz wniosek o ocenę operatu szacunkowego albowiem doszedł do przekonania, że okoliczności sporne zostały dostatecznie wyjaśnione, a wymienione wnioski zostały powołane jedynie dla zwłoki.

Z ustaleń stanu faktycznego wynika, że w dniu 3 października 1941 roku właścicielami majątku I. byli już A. D., G. Z. i Z. T.. Natomiast B. W. jest spadkobierczynią Z. T..

W ocenie Sądu Okręgowego zdarzenie wywołujące szkodę w majątku powódek ma charakter wielocłonowy albowiem początkiem tego zdarzenia było bezprawne przejęcie przez funkcjonariuszy Skarbu Państwa majątku I. położonego w powiecie S., woj. (...), co miało miejsce w dniu 3 marca 1948 roku. Jednak samo fizyczne przejęcie majątku I. przez Skarb Państwa nie spowodowało powstania szkody w majątku ówczesnych właścicieli. Szkodę spowodowało dopiero bezprawne rozparcelowanie i rozporządzenie przez funkcjonariuszy Skarbu Państwa zarówno nieruchomościami wchodzącymi w skład majątku I., jak i majątkiem ruchomym i inwentarzem żywym. Składniki majątku I. zostały w całości rozdysponowane na rzecz parcelantów i innych osób przez prowadzących proces parcelacji funkcjonariuszy Skarbu Państwa jeszcze przed końcem 1948 roku. Zdaniem Sądu Okręgowego jako graniczną datę rozporządzenia (...) należało przyjąć 31 grudnia 1948 roku, gdyż nie było sporne w toku postępowania, a ponadto wynikało to ze

zgrupowanych dokumentów, że właśnie w 1948 roku doszło do rozdysponowania całym majątkiem, jednak materiał dowodowy nie pozwala na określenie konkretnej daty zakończenia parcelacji.

Zdaniem Sądu Okręgowego odpowiedzialność Skarbu Państwa obejmuje szkodę wynikającą z wszelkich władczych działań funkcjonariuszy Skarbu Państwa, które to działania przyjmują różną formę, co powoduje również zróżnicowanie podstawy prawnej dochodzonych roszczeń odszkodowawczych.

Do skutecznego dochodzenia przez powódki roszczeń odszkodowawczych niezbędne było uzyskanie decyzji administracyjnej stwierdzającej, że majątek I. nie podpadał pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. 1945, nr 3, poz. 13 # j.t.). Wobec tego prejudycjalne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy miała decyzja Wojewody (...) z dnia 19 maja 2006 roku wydana na podstawie wskazanego wyżej przepisu stwierdzająca, że majątek I. nie podpadał pod działanie dekretu PKWN o przeprowadzeniu reformy rolnej. Decyzja ta pozwoliła na powzięcie przez powódki wiadomości, że Skarb Państwa nie nabył (...) z mocy prawa, a więc strona powodowa poznała osobę odpowiedzialną za szkodę, jaką ponieśli w związku z bezprawnym przejęciem i rozporządzeniem majątkiem I..

Zgodnie z art. 67 §2 k.p.c. za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej. W zakresie określonym odrębną ustawą za Skarb Państwa czynności procesowe podejmuje Prokuratura Generalna Skarbu Państwa. Zdarzenie, które spowodowało powstanie szkody w majątku powódek rozpoczęło się od faktycznego przejęcia nieruchomości przez funkcjonariuszy Skarbu Państwa na podstawie dekretu (...) Komitetu (...) o przeprowadzeniu reformy rolnej. Mając na uwadze art. 20 dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej wedle, którego wykonanie dekretu powierza się Ministrowi Rolnictwa i Reform Rolnych oraz przepisy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 01 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, szczególnie §10 tego rozporządzenia, Sąd doszedł do przekonania, że Minister Rolnictwa i Reform Rolnych był organem nadrzędnym nad jednostkami organizacyjnymi, których funkcjonariusze dokonywali przejęcia majątków w ramach reformy rolnej oraz dalszych czynności, aż do skutecznego rozporządzenia majątkiem, jak to miało miejsce w niniejszej sprawie. Zgodnie z §10 ust. 1 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 01 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej przejęcia majątków dokonują upoważnieni przez Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych pełnomocnicy, wojewódzkie lub powiatowe urzędy ziemskie. W takiej sytuacji strona powodowa prawidłowo wskazała w pozwie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi jako statio fisci Skarbu Państwa albowiem jest to organ właściwy w rozumieniu art. 67 §2 k.p.c. do reprezentowania Skarbu Państwa w niniejszej sprawie.

Sąd Okręgowy wskazał, że do oceny zobowiązań powstałych z czynów niedozwolonych właściwe są przepisy obowiązujące w chwili zdarzenia, co wynika z art. XXVI i XLIX §1 przepisów wprowadzających kodeks cywilny. W związku z tym do oceny działań podjętych przez osoby fizyczne wchodzące w skład organów Skarbu Państwa wykonujących czynności władcze należy zastosować obowiązujące wówczas prawo tj. w 1948 roku. W niniejszej sprawie zastosowanie znajdzie przepis art. 145 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 roku Kodeks zobowiązań (dalej: k.z.) zgodnie, z którym kto powierza wykonanie czynności swemu podwładnemu, odpowiada za szkodę wyrządzoną z jego winy przy wykonywaniu powierzonych mu czynności. Powyższe stanowisko znajduje uzasadnienie m. innymi w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 1997 r., sygn. akt III CSK 344/08 (publik. LEX nr 523705), w którym wskazano, że „przy zastosowaniu współczesnych standardów wykładni prawa nie ma przeszkód do przyjęcia, że norma zawarta w art. 145 k.z. nakłada odpowiedzialność także na Państwo za szkodę wyrządzoną z winy jego funkcjonariuszy przy wykonywaniu czynności o charakterze władczym. Wykładnia art. 145 k.z., która prowadziłaby do wniosku, że Państwo nie ponosi odpowiedzialności za działania swoich funkcjonariuszy o charakterze władczym, rażąco kłóciłaby się z zasadą państwa prawnego, gdyż naruszałaby elementarne poczucie sprawiedliwości”. Zaprezentowane stanowisko znalazło również wyraz w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 1997 r., sygn. akt II CKN 78/96 publik. Lex 55387.

Dalej Sąd Okręgowy wskazał, że w sytuacji gdyby uznać, że przepis art. 145 k.z. nie będzie miał zastosowania w niniejszej sprawie, to wówczas odpowiedzialność funkcjonariuszy Skarbu Państwa znajdowałaby podstawę dopiero w przepisie art. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1956 roku o odpowiedzialności Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy państwowych (Dz. U. z 28 listopada 1956 roku) (zwana dalej „ustawą”) wedle, którego Państwo odpowiada za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności. Wedle art. 6 ust. 1 ustawy, jeżeli według dotychczasowych przepisów Państwo nie ponosiło odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przed dniem wejścia w życie ustawy, poszkodowany może dochodzić od Państwa wynagrodzenia nie później niż w ciągu roku od tego dnia. Przepis ten, stanowiący wyjątek od zasady *lex retro non agit*, obowiązuje nadal (art. VII pkt 4 przepisów wprowadzających k.c.), a zawarty w tym przepisie termin jednego roku od dnia wejścia ustawy w życie do dochodzenia tych roszczeń jest terminem prekluzyjnym, a nie terminem przedawnienia. Termin ten, mógł ulec przekształceniu w termin przedawnienia, ale mogło to nastąpić dopiero od dnia wejścia w życie kodeksu cywilnego, tj. od dnia 1 stycznia 1965 r. zgodnie z art. XIII przepisów wprowadzających k.c. Jeżeli do dnia 1 stycznia 1965 r. termin ten już upłynął, to nie mógł się przekształcić w termin przedawnienia.

Wobec przyjęcia, że zastosowanie w niniejszej sprawie znajdzie przepis art. 145 k.z., to jeżeli chodzi o terminy przedawnienia były one uregulowane w treści art. 283 k.z. zgodnie, z którym z upływem lat trzech ulegają przedawnieniu wierzytelności z tytułu naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym (§1). Termin ten liczy się od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie, obowiązanej do odszkodowania (§2). W każdym razie wierzytelność przedawnia się z upływem lat dwudziestu od dnia spełnienia czynu, wyrządzającego szkodę (§3). Jeżeli szkoda wynikła ze zbrodni lub występku, wierzytelność ulega przedawnieniu dwudziestoletniemu, licząc od dnia popełnienia przestępstwa (§4).

Gdyby przyjąć, że zastosowanie znajdzie art. 6 ust. 1 ustawy to przewidywał on roczny termin prekluzyjny, który mógł przekształcić się w termin przedawnienia z dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego tj. 1 stycznia 1965 roku.

W ocenie Sądu Okręgowego koniec zdarzenia wywołującego szkodę w majątku powódek miał miejsce najpóźniej w dniu 31 grudnia 1948 roku, a więc z tym dniem należałoby liczyć początek biegu przedawnienia.

Biorąc pod uwagę okres rządów władz komunistycznych w Polsce, Sąd Okręgowy wskazał, że bieg przedawnienia roszczeń byłych właścicieli majątku I. nie rozpoczął się w stosunku do Skarbu Państwa do czasu transformacji ustrojowej jaka miała miejsce w dniu 4 czerwca 1989 r., kiedy to odbyły się pierwsze wolne wybory, albowiem to ustrój polityczny miał wpływ na brak możliwości skutecznego dochodzenia przez obywateli ich roszczeń odszkodowawczych, szczególnie związanych z bezprawnym działaniem funkcjonariuszy władzy komunistycznej, co miało miejsce w niniejszej sprawie. Wobec tego możemy mówić o sile wyższej. Powyższe znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2007 r. III CZP 30/07, publik. LEX 309705 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1996 r., sygn. akt III CZP 76/96 publik. OSNC 1997/2/16).

Sąd Okręgowy wskazał, że w sytuacji gdyby przyjąć, że zastosowanie znajdzie art. 6 ust. 1 ustawy to zgodnie ze wskazanymi wyżej przepisami (art. 116 p.o.p.c.) roczny bieg terminu prekluzyjnego również uległby zawieszeniu, a od 1 stycznia 1965 roku przekształciłby się w termin przedawnienia, który z podanych wyżej przyczyn nie rozpocząłby biegu do dnia 4 czerwca 1989 roku.

Mając na uwadze zawieszenie biegu przedawnienia do 4 czerwca 1989 roku, przepisy wprowadzające kodeks cywilny, oraz to, że przyjęto odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 145 k.c., Sąd Okręgowy uznał, że zasadność zarzutu przedawnienia począwszy od dnia 04 czerwca 1989 roku należy badać w oparciu o przepis art. 442 §1 k.c. o treści obowiązującej do dnia 09 sierpnia 2007 roku wedle, którego roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże w każdym wypadku roszczenie przedawnia się z upływem lat dziesięciu od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę. Natomiast wedle §2 powołanego przepisu, jeżeli szkoda wynikła ze zbrodni lub występku, roszczenie o naprawienie szkody ulega przedawnieniu z upływem lat

dziesięciu od dnia popełnienia przestępstwa bez względu na to, kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia.

Z treści powyższych przepisów wynika, że termin przedawnienia liczony od dnia 4 czerwca 1989 roku upłynąłby z końcem dnia 4 czerwca 1999 roku. Jednak, w ocenie Sądu, w niniejszej sprawie Z. T., który działał również w imieniu swoich sióstr, podjął działania przed organami władzy publicznej zmierzające do odzyskania majątku I., które to działania przerwały ewentualny bieg zasiedzenia zgodnie z treścią art. 123 §1 pkt 1) k.c. Niewątpliwie w dniu 15 października 1990 roku Z. T. działający również w imieniu swoich sióstr zwrócił się do Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z wnioskiem o rozpatrzenie sprawy zwrotu niesłusznie zabranego majątku I. odwołując się do pisma z 1958 roku (k. 271 # 272). Właśnie w piśmie z 30 kwietnia 1958 roku Z. T. wystąpił po raz pierwszy do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych o zwrot bezprawnie zagarniętego majątku I. jego właścicielom tj. jemu oraz jego siostrze A. D. i G. Z. (k. 264 # 267), który to wniosek nie został rozpoznany. Ponadto zdaniem Sądu wniosek z dnia 15 października 1990 roku został rozpoznany przez organy Skarbu Państwa dopiero po interwencji A. D. z dnia 15 października 2002 roku. Mając na uwadze treść wniosku z dnia 15 października 1990 roku organy administracji publicznej powinny potraktować go jako wniosek o wydanie orzeczenia w trybie §5 rozporządzenia z dnia 1 marca 1945 roku w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 roku o przeprowadzeniu reformy rolnej. Nie można zgodzić się ze stanowiskiem Skarbu Państwa, że udzielenie informacji miało świadczyć o rozpoznaniu wniosku. Nawet gdyby przyjąć za poglądem Skarbu Państwa, że dziesięcioletni termin przedawnienia zaczął biec w 1993 roku, to i tak zostałyby przerwany piśmie z dnia 15 października 2002 roku złożonym przez A. D., które Skarb Państwa w niniejszej sprawie traktuje, jako wniosek o wydanie orzeczenia stwierdzającego, że majątek I. nie podlegał pod reformę rolną.

Gdyby przyjąć, że w okolicznościach niniejszej sprawy zastosowanie znajdzie roczny termin przedawnienia wynikający z art. 6 ust. 1 ustawy, który upłynąłby z końcem dnia 4 czerwca 1990 roku, to w ocenie Sądu podniesiony przez Skarb Państwa zarzut przedawnienia stanowiłby nadużycie prawa w rozumieniu art. 5 k.c. z uwagi na okoliczność, że w dniu 15 października 1990 roku został złożony wniosek o rozpatrzenie sprawy zwrotu niesłusznie zabranego majątku I., który w ocenie Sądu ostatecznie został rozpoznany dopiero decyzją Wojewody (...) z dnia 15 maja 2006 roku stanowiącą prejudykat w niniejszej sprawie. Przy czym organy władzy publicznej również nie rozpoznały wniosku o zwrot majątku złożonego w 1958 roku. Ponadto nie można zapominać o tym, iż dawni właściciele i ich spadkobiercy byli informowani zarówno przez Ministra, jak i Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich o tym, że ich roszczenia zostaną uwzględnione jeżeli Parlament uchwali tak zwaną ustawę reprivatyzacyjną (k. 309 # 311). W takiej sytuacji uwzględnienie w niniejszej sprawie zarzutu przedawnienia byłoby niezgodne z zasadami współżycia społecznego albowiem naruszałoby zasadę zaufania obywatela do państwa i zasadę sprawiedliwości. Wobec powyższego Sąd Okręgowy uznał, że nie ma podstaw do uwzględnienia zarzutu przedawnienia.

Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że Skarb Państwa ponosi na podstawie art. 145 k.z. odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną w majątku powodów polegającą na nieodwracalnej utracie składników majątku I. rozparcelowanego bezprawnie przez funkcjonariuszy Skarbu Państwa.

Zdaniem Sądu Okręgowego to władcze działania funkcjonariuszy organów Skarbu Państwa doprowadziły do powstania szkody w majątku powodów i pomiędzy tymi działaniami a szkodą istnieje adekwatny związek przyczynowy, albowiem gdyby nie bezprawne przejęcie składników majątku I. w ramach reformy rolnej, to powodowie nie ponieśliby szkody w postaci utraty w 1948 roku składników majątku.

Sąd Okręgowy wskazał, że wartość rynkowa zabudowanej nieruchomości ziemskiej stanowiącej kiedyś majątek I. o powierzchni 99,47 ha została ustalona na kwotę 3 961 000 złotych zgodnie z opinią biegłego K. P. (2).

Wartość rynkowa wchodzących w skład majątku I. inwentarza żywego została ustalona na kwotę 47 688 złotych, a wartość rynkowa płodów rolnych na kwotę 8 176 złotych, zgodnie z opinią biegłego A. Ś. (2). Wartość rynkowa maszyn i wyposażenia wchodzących w skład majątku I. została ustalona w opinii biegłego M. K. na kwotę 34 800 złotych.

Po zsumowaniu powyższych wartości Sąd Okręgowy wskazał, że łączna wartość majątku I. wynosiła 4 051 664 złotych, a więc odszkodowanie dla każdej z powódek za poniesioną szkodę rzeczywistą powinno wynosić po 1 350 554,66 złotych (4 051 664 złotych : 3 = 1 350 554,66 złotych).

O odsetkach Sąd orzekł na podstawie art. 481 k.c. w zw. z art. 455 k.c. Wedle art. 481 §1 k.c. jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Zgodnie z art. 455 k.c. jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania. Mając na uwadze treść przywołanych przepisów, Sąd Okręgowy wskazał, że spełnienie świadczenia niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania oznacza spełnienie tego świadczenia w terminie 14 dni od wezwania. W razie zaniechania przez wierzyciela wezwania przed wszczęciem postępowania sądowego należy za wezwanie uznać datę doręczenia pozwu (zobacz: Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r. sygn. akt I CSK 576/09 LEX nr 1050451). W takiej sytuacji odsetki ustawowe od kwot odszkodowania w wysokości po 510 666,66 złotych (odszkodowanie za nieruchomości) oraz w wysokości po 30 221,33 złotych (odszkodowanie za plody rolne, inwentarz żywy, maszyny i wyposażenie) zasądził od dnia następnego po upływie 14 dni od chwili doręczenia wniosku o zapłatę odszkodowania, który wpłynął do Wojewody (...) w dniu 21 sierpnia 2006 roku. W tym wniosku powódki zażądały między innymi odszkodowania za nieruchomości oraz odszkodowania za inwentarz żywy i martwy. Wobec tego Skarb Państwa miał czas na spełnienie opisanych wyżej świadczeń do końca dnia 4 września 2006 roku, a więc odsetki należało zasądzić od dnia 5 września 2006 roku.

Jeżeli chodzi o odsetki ustawowe od kwot odszkodowania w wysokości po 174 116,66 złotych (odszkodowanie za nieruchomości) należało zasądzić je od dnia następnego po upływie 14 dni od chwili doręczenia rozszerzonego pozwu o zapłatę odszkodowania (k. 548), który został doręczony Skarbowi Państwa w dniu 25 lutego 2010 roku (k. 561). Wobec tego Skarb Państwa miał czas na spełnienie świadczenia do końca dnia 11 marca 2010 roku, a więc odsetki należało zasądzić od dnia 12 marca 2010 roku.

Jeżeli chodzi o odsetki ustawowe od kwot odszkodowania w wysokości po 635 383,66 złotych (odszkodowanie za nieruchomości) należało zasądzić je od dnia następnego po upływie 14 dni od chwili nadania pisma rozszerzającego powództwo o zapłatę odszkodowania (k. 1179 # 1185), które zostało wysłane Skarbowi Państwa w dniu 30 grudnia 2013 roku (k. 1186). Wobec tego Skarb Państwa miał czas na spełnienie świadczenia do końca dnia 13 stycznia 2014 roku, a więc odsetki należało zasądzić od dnia 14 stycznia 2014 roku.

Sąd Okręgowy wskazał, że w okolicznościach niniejszej sprawy odsetki mają charakter odszkodowawczy a nie waloryzacyjny, a ich zadaniem jest zrekompensowanie faktu niedokonania zapłaty w terminie wynikającym z wezwania do zapłaty.

Przechodząc do roszczenia powódek o zapłatę odszkodowania z tytułu utraconych korzyści (dochodów z gospodarstwa) w latach 1972 # 2006, Sąd Okręgowy wskazał, że niewątpliwie odszkodowanie obejmuje zarówno szkodę rzeczywistą (damnum emergens), jak również utracone korzyści (lucrum cessans). Wynika to z treści art. 157 §1 k.z., odszkodowanie obejmuje stratę, jaką poszkodowany poniósł, i korzyść, której mógł się spodziewać, gdyby mu szkody nie wyrządzono oraz art. 361 §2 k.c. wedle, którego naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono.

Przez utracone korzyści trzeba rozumieć tę część majątku poszkodowanego, o którą się jego aktywa nie powiększyły lub pasywa nie zmniejszyły, a skutek ten nastąpiłby, gdyby nie zdarzenie sprawcze, za które odpowiedzialność została przypisana oznaczonemu podmiotowi. Przy czym szkoda w zakresie utraconych korzyści ma zawsze charakter hipotetyczny. Ponadto ustalenie szkody w postaci utraconych korzyści wymaga przyjęcia hipotetycznego przebiegu zdarzeń i ustalenia wysokiego prawdopodobieństwa utraty korzyści.

W ocenie Sądu Okręgowego to na stronie powodowej spoczywał ciężar wykazania zgodnie z art. 6 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c., że gdyby nie doszło do rozdysponowania majątku I. przez organy Skarbu Państwa, to każda z powódek (do 2002 roku Z. T. jako poprzednik prawny B. W.) uzyskiwałyby dochody z prowadzenia gospodarstwa rolnego w majątku I. w okresie od 1972 roku do 2006 roku, a tym samym ich majątek zwiększyłby się o kwoty dochodzone ostatecznie zmodyfikowanym powództwem w zakresie żądania zasądzenia odszkodowania za utracone korzyści.

Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, iż strona powodowa nie wykazała z prawdopodobieństwem graniczącym z pewnością, że w okresie od 1972 roku do 2006 roku nadal prowadzone byłoby gospodarstwo rolne w majątku I., w takim samym zakresie oraz przez wszystkich współwłaścicieli tj. Z. T. (później B. W.), A. D. i G. Z., jak również, że wszyscy współwłaściciele osiągaliby z tego gospodarstwa dochody. W świetle doświadczenia życiowego nie jest prawdopodobne, że po ponad 20 latach licząc od 1948 roku Z. T., A. D. i G. Z. prowadziliby wspólnie gospodarstwo rolne w majątku I. i nie doszłoby do jego podziału, choćby wśród rodzeństwa, czy sprzedaży części tego majątku. W takiej sytuacji roszczenie o odszkodowanie za utracone korzyści było bezzasadne.

A. D. i G. Z. domagały się zadośćuczynienia za krzywdę jakiej doznały w czasie zajęcia w dniu 3 marca 1948 roku majątku I. przez funkcjonariuszy organów Skarbu Państwa oraz zmuszenia powódek do opuszczenia ich rodzinnego domu w marcu 1948 roku. Zastosowanie do roszczenia o zadośćuczynienie powinny mieć przepisy obowiązujące w 1948 roku, a więc zgodnie z art. 157 §3 k.z. w przypadkach, przez ustawę przewidzianych, można żądać, niezależnie od naprawienia szkody majątkowej, zadośćuczynienia za krzywdę moralną. Wedle art. 165 §1 k.z. w razie uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia, pozbawienia życia, pozbawienia wolności lub obrazy czci, sąd może przyznać poszkodowanemu lub instytucji przezeń wskazanej stosowną sumę pieniężną, jako zadośćuczynienie za cierpienia fizyczne i krzywdę moralną.

Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że nie ma podstaw do ustalenia, iż funkcjonariusze organów państwa podjęli w stosunku do powódek jakiegokolwiek czynności w chwili wykonywania działań władczych przy przejęciu majątku I., które spełniałyby przesłanki zawarte w treści przepisu art. 165 §1 k.z. i oddalił roszczenie o zapłatę zadośćuczynienia. Sąd Okręgowy wskazał również, że podniesiony przez Skarb Państwa zarzut przedawnienia w zakresie roszczeń o zadośćuczynienie był zasadny.

O kosztach Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 108 §1 k.p.c. uznając, że koszty powinny być stosunkowo rozdzielone.

Apelację od powyższego wyroku wniosły obie strony.

Pozwany zaskarżył wyrok w zakresie uwzględniającym roszczenia powódek A. D., G. Z. oraz B. W., oraz w części rozstrzygnięcia o kosztach procesu zarzucając mu:

I. naruszenie prawa materialnego:

1. art. 145 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. kodeks zobowiązań (Dz. U. Nr 82, poz. 598 ze zm.) poprzez wadliwe uznanie, że działania funkcjonariuszy Państwa w latach 1945 – 1948 r. o charakterze władczym podlegały ocenie jako czynności powierzone podwładnemu,
2. art. 283 kodeksu zobowiązań, art. 277 pkt 4 kodeksu zobowiązań oraz art. 109 pkt 4 ustawy z dnia 18 lipca 1950 roku przepisów ogólnych prawa cywilnego (Dz. U. nr 34 poz. 311) poprzez wadliwe zastosowanie w ocenie przedawnienia roszczeń powódek i zawieszenia biegu terminu przedawnienia,
3. art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1956 r. o odpowiedzialności Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy państwowych (Dz. U. Nr 54, poz. 243) w zw. z art. XXVI przepisów wprowadzających kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 94 ze zm.) poprzez wadliwe niezastosowanie i przyjęcie, że ocena przedawnienia roszczeń powódek może nastąpić w oparciu o treść art. 442 k.c. w brzmieniu sprzed dnia 1 września 2004 r.,

4. art. 116 ustawy z dnia 18 lipca 1950 roku przepisów ogólnych prawa cywilnego (Dz. U. Nr 34 poz. 311) i art. 121 pkt 4 k.c. poprzez wadliwe przyjęcie zawieszenia biegu terminu przedawnienia roszczeń powódek,

5. art. 363 §2 k.c. w zw. z art. 481 §1 k.c. poprzez ustalenie należnego odszkodowania według cen nieodpowiadających cenom z daty ustalenia odszkodowania, pomimo że w sprawie nie wystąpiły szczególne okoliczności uzasadniające takie rozstrzygnięcie, co nastąpiło poprzez nieuzasadnione zasądzenie na rzecz powódek odsetek od dat wcześniejszych niż data wyrokowania,

6. art. 363 §2 k.c. przez ustalenie należnego odszkodowania w sposób powodujący bezpodstawne wzbogacenie powodów;

II. naruszenie przepisów postępowania, która miały istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy:

1. art. 233 §1 k.p.c. w zw. z art. 4 pkt 6 w zw. z art. 175 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.) oraz §4 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego (Dz. U. Nr 207, poz. 2109) poprzez ustalenie wielkości należnego odszkodowania z naruszeniem swobodnej oceny dowodów w oparciu o opinię biegłego sądowego K. P. (1) z dnia 30 maja 2013 r. zawierającą liczne błędy metodologiczne i uchybienia obowiązkom wynikającym z przepisów prawa regulujących sposób i tryb szacowania wartości nieruchomości,

2. art. 233 §1 k.p.c. w zw. z art. 278 §1 w zw. z art. 285 §1 k.p.c. poprzez przyjęcie, z przekroczeniem zasady dowodnej oceny dowodów, opinii biegłego sądowego K. P. (1) z dnia 30 maja 2013 r. jako pełnej i rzetelnej mimo dowolnych i nieuzasadnionych przesłanek wyniku końcowego szacunku biegłego.

W konkluzji skarżący wniósł o zmianę wyroku poprzez oddalenie roszczeń powódek A. D., G. Z. i B. W. w całości oraz zasądzenie kosztów procesu.

Powódki, zaskarżyły wyrok w części oddalającej powództwo to jest:

A. D. pkt 2 (z wyjątkiem oddalenia roszczenia o zadośćuczynienie w wysokości 200.000 zł. z odsetkami ustawowymi i pkt 7,

G. Z. pkt 4 (z wyjątkiem oddalenia roszczenia o zadośćuczynienie w wysokości 200.000 zł. z odsetkami ustawowymi tytułem zadośćuczynienia, i pkt 8,

B. W. pkt 6 i pkt 9,

zarzucając mu:

1. naruszenie art. 157 §1 K.z. (oraz art. 361 §2 K.c.) poprzez ich błędną interpretację, a to poprzez przyjęcie, że w przypadku wyrządzenia szkody w postaci bezprawnego przejęcia własności nieruchomości utrata „korzyści, której mógł się spodziewać” (lub „które mógłby osiągnąć”) poszkodowany, „gdyby mu szkody nie wyrządzono” (w postaci wyliczonego przez biegłego lub Instytut dochodu z takiej nieruchomości) przez okres po przejęciu tejże nieruchomości, nie stanowi normalnego następstwa utraty tejże nieruchomości, a w konsekwencji przyjęcie, iż to na poszkodowanym spoczywał zgodnie z art. 6 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c. ciężar wykazania, „że gdyby nie doszło do rozdysponowania majątku I. przez organy Skarbu Państwa, to każda z powódek tj. A. D., G. Z. oraz B. W. (do 2002 roku Z. T. jako poprzednik prawny B. W.) uzyskiwaliby dochody z prowadzenia gospodarstwa rolnego w majątku I. w okresie od 1972 roku do 2006 roku”, gdy tymczasem:

normalnym następstwem utraty nieruchomości w postaci gospodarstwa rolnego jest utrata korzyści z tego gospodarstwa w okresie po chwili utraty, stanowiących dochód z tego gospodarstwa wyliczony przez biegłego lub Instytut jako spodziewany (prawdopodobny) w okresie żądanym pozwem, chyba że zgodnie z art. 6 k.c. w zw. z art.

232 K.p.c. strona przeciwna udowodniłaby, iż w tym konkretnym przypadku byłoby z dużym prawdopodobieństwem inaczej (co w tej sprawie nie miało miejsca).

Ewentualnie, to jest w przypadku nieuwzględnienia przez sąd II instancji zarzutu nr 1 zarzuciły:

2. naruszenie art. 233 §1 k.p.c. poprzez błędną ocenę zebranego materiału dowodowego, a w szczególności błędną ocenę zeznań świadka M. T. i powódek, jak też dowodów dotyczących stanu i składu gospodarstwa rolnego (...) (w tym inwentarza martwego, żywego i maszyn - w szczególności protokołów przejęcia i treści opinii Instytutu str. 5) poprzez przyjęcie, iż z dowodów tych „w oparciu o doświadczenie życiowe” nie wynika, iż „gdyby nie doszło do rozdysponowania majątku I. przez organy Skarbu Państwa, to każda z powódek (do 2002 roku Z. T. jako poprzednik prawny B. W.) uzyskiwaliby dochody z prowadzenia gospodarstwa rolnego w majątku I. w okresie od 1972 roku do 2006 roku”, a w konsekwencji błędne ustalenie, iż nie jest prawdopodobne, że „w okresie od 1972 roku do 2006 roku nadal prowadzone byłoby gospodarstwo rolne w majątku I.”, jak i nie jest prawdopodobne „że wszyscy współwłaściciele osiągaliby z tego gospodarstwa dochody” i „nie doszłoby do jego podziału”, gdy tymczasem swobodna ocena zebranego materiału dowodowego oparta na odpowiadającym zasadom logiki powiązaniu okoliczności w całość nakazywała przyjąć, iż zachodzi bardzo wysokie prawdopodobieństwo (graniczące z pewnością), że gospodarstwo rolne majątku I. znajdowałoby się w dotychczasowej współwłasności powódek i Z. T. (a potem jego spadkobiercy), oraz że „uzyskiwaliby dochody z prowadzenia gospodarstwa rolnego majątku I. w okresie od 1972 roku do 2006 roku”.

W konkluzji skarżące wniosły o zmianę wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na apelację pozwanego, powódki wniosły o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie kosztów postępowania w II instancji.

W odpowiedzi na apelację powódek, pozwany wniosł o oddalenie apelacji powódek, oraz o zasądzenie od powódek kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

obie apelacje podlegają oddaleniu w oparciu o art. 385 k.p.c.

Jeśli idzie o apelację pozwanego, ustalenia faktyczne poczynione przez sąd I instancji są prawidłowe i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne.

Zarzut naruszenia art. 233 par. 1 k.p.c. nie jest trafny. Sąd Apelacyjny podziela ocenę dowodów dokonaną przez Sąd Okręgowy. W szczególności nie zasługują na uwzględnienie zarzuty pozwanego odnośnie oceny opinii biegłego sądowego K. P. (1). Biegły wyjaśnił, dlaczego wyodrębnił na potrzeby opinii działkę o powierzchni 20,85 m² i dokonał jej wyceny jako dworu wiejskiego z infrastrukturą i wyjaśnienie to jest przekonujące. Nieruchomość powodów posiadała znaczny obszar i była zróżnicowana pod względem charakteru i przeznaczenia gruntów. Znalezienie nieruchomości podobnych nie jest możliwe, zatem uzasadnione było wyodrębnienie, dla celów wyceny, obszarów jednolitych pod względem funkcji i sposobu zagospodarowania (k.1168 biegły).

Jeśli chodzi o stawy rybne, to z orzeczenia Powiatowej Komisji Ziemskiej w K. z dnia 3.03.1948r. wynika, że obszar o powierzchni 16,70 ha stanowiły wody, w związku z czym obszar ten wyłączono z parcelacji i przyłączono do obwodu rybackiego (k.69). Powyższa okoliczność wynika także z zatwierdzenia wykazu nabywców gruntów z parcelacji majątku I. (k.67). Dodatkowo biegły sporządzając opinię dokonał oględzin nieruchomości i na gruncie stwierdził istnienie zagłębień terenu w miejscu, w którym w czasie parcelacji znajdowały się wody (k.1169). Nie można zatem przyjąć, że biegły w sposób dowolny przyjął, że stawy rybne zajmowały obszar 16,70 ha. Podkreślić należy, że wycena dokonana przez biegłego nie obejmowała ryb a jedynie grunty, stosownie do ich stanu w dacie wyrządzenia szkody, zarzut że przyjęta przez biegłego wartość owych gruntów jest zawyżona, nie został uprawdopodobniony.

Z zatwierdzenia wykazu nabywców gruntów z parcelacji majątku I. (k.67) wynika, że na rzecz służby folwarcznej i posiadaczy małorolnych gospodarstw rozparcelowano grunty o powierzchni łącznej 69,80 ha, a stawy rybne zajmowały 16,70 ha, co daje łącznie 86,50 ha. Z planu klasyfikacyjnego stanowiącego załącznik do protokołu komisji klasyfikacyjno-szacunkowej z 28.02.1948r. w sprawie klasyfikacji i szacunku gruntów położonych w majątku I. wynika, że w skład majątku wchodziły między innymi wody oraz piaski, przy czym jako piaski wskazano działkę nr (...) o powierzchni 1,77 ha (k.63). Biegły K. P. (1) odwołał się do treści w/w dokumentów a zwłaszcza do w/w załącznika do protokołu komisji klasyfikacyjno-szacunkowej z 28.02.1948r. (k.1045-1046), zatem nieuprawniony jest zarzut pozwanego, że biegły w sposób dowolny ustalił powierzchnię gruntu stanowiącego żwirownię, oraz zarzut, że biegły dokonał ustaleń faktycznych na podstawie dokumentów, których nie ma w aktach sprawy.

Biegły oszacował wartość złoża żwiru jako średnią arytmetyczną cen złóż, stanowiących działki o zbliżonej powierzchni na terenie województwa (...) przyjmując cenę 5,11 zł./m² a więc niewiele wyższą od ceny gruntów ornych (k.1084). Wobec braku danych o wielkości i jakości złoża, niemożliwe jest dokonanie wyceny uwzględniającej w/w parametry. Z uwagi na bezprawne przejęcie nieruchomości przez Skarb Państwa, powodowie nie mają możliwości wykazania gęstości i jakości złoża w dacie bezprawnego zaboru nieruchomości, parametry takie mógł wskazać jedynie pozwany, on też powinien posiadać informacje odnośnie czasu i intensywności eksploatacji kopalni, jednak informacji takich nie przedstawił. Według twierdzeń powodów w czasie parcelacji majątku żwirownia była eksploatowana. Bezsporne jest, że teren żwirowni – działka nr (...) - został wyłączony z parcelacji, co oznacza, że nie przydzielono go okolicznym rolnikom ani służbie folwarcznej traktując jako grunty nierolne. W tej sytuacji uznać należało, że zarzut, iż biegły wadliwie wycenił żwirownię, nie zasługuje na uwzględnienie. Brak jest podstaw do przyjęcia, że biegły zastosował niewłaściwą metodologię wyceny przez co naruszył art. 4 pkt 6 w zw. z art. 175 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.) oraz §4 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego (Dz. U. Nr 207, poz. 2109)

Rację ma sąd I instancji, że nie doszło do przedawnienia roszczenia o odszkodowanie za szkodę rzeczowistą, choć rozważania prawne sądu I instancji wymagają modyfikacji.

Sąd Apelacyjny podziela stanowisko Sądu Najwyższego przedstawione w wyroku z dnia 22 listopada 2012 r., II CSK 128/12, zgodnie z którym:

1. Zaświadczenie wydane przez wojewódzki urząd ziemski stwierdzające, że nieruchomość ziemska jest przeznaczona na cele reformy rolnej nie stanowi decyzji administracyjnej i nie wywołuje skutków prawnorzeczowych; jest ze swej istoty tylko dokumentem potwierdzającym stan własności gruntowej ukształtowany z mocy prawa, tj. że nieruchomość spełnia warunki do zaliczenia jej do nieruchomości wymienionych w art. 2 ust. 1 lit. e dekretu z 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej.

2. Droga administracyjna jest wyłącznie właściwa do orzekania na podstawie § 5 rozporządzenia z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. Nr 10, poz. 51), jako przepisu szczególnego w rozumieniu art. 2 § 3 k.p.c. o tym, czy dana nieruchomość lub jej część wchodzi w skład nieruchomości ziemskiej, o której mowa w art. 2 ust. 1 lit. e dekretu z 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, a decyzja wydana w tym trybie ma charakter deklaracyjny.

3. Odpowiedzialność Skarbu Państwa obejmuje szkodę poniesioną nie tylko wskutek wydania wadliwych decyzji administracyjnych, ale także wskutek wszelkich władczych czynności, w tym również postanowień wydawanych w postępowaniu administracyjnym i innych form działania. Inne, niż decyzja administracyjna, działania władcze również podlegają zasadzie kompensacji szkody, ale podstawa prawna roszczeń odszkodowawczych została przez ustawodawcę zróżnicowana w zależności od zdarzenia wywołującego szkodę. Artykuł 160 k.p.a. reguluje odpowiedzialność Skarbu Państwa wyłącznie w odniesieniu do szkód wywołanych decyzją administracyjną, wydaną z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a., albo gdy stwierdzono nieważność decyzji.

4. Decyzja administracyjna, o której stanowi § 5 rozporządzenia z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. Nr 10, poz. 51), wywiera skutek praworzeczowy i stanowi wyłączną podstawę do uzyskania przez byłych właścicieli lub ich spadkobierców wiedzy, że Skarb Państwa nie nabył z mocy prawa własności nieruchomości na podstawie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu z 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej. Uzyskanie takiej decyzji jest też niezbędne dla skutecznego dochodzenia roszczenia odszkodowawczego, bowiem jest ona wiążąca dla sądu w sprawie o odszkodowanie i stanowi prejudykat (LEX nr 1294686).

W sprawie niniejszej oczywistym jest więc, że **dopóki nie zapadła decyzja Wojewody (...) z dnia 19 maja 2006 roku** mocą, której stwierdził, że majątek I. o powierzchni 99,47 ha będący przed przejściem na rzecz Skarbu Państwa własnością K. i K. małż. T., nie podpadał pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 roku o przeprowadzeniu reformy rolnej (wydana na podstawie § 5 rozporządzenia z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 r.), dopóty **powódki nie mogły kwestionować tytułu prawnego Skarbu Państwa do nieruchomości**, a zatem wykazać swojego tytułu prawnego i wywodzić bezprawności przejęcia majątku na cele reformy rolnej, a w konsekwencji poniesienia szkody. **Dopiero w chwili uprawomocnienia się w/w decyzji powódki dowiedziały się o wadliwości przejęcia nieruchomości na podstawie dekretu o reformie rolnej i o braku tytułu prawnego Skarbu Państwa wskutek tego, że nigdy nie nastąpiło nabycie prawa własności ex lege.**

Zgodnie z art. 283 § 1. Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań. (Dz. U. z dnia 28 października 1933 r.):

Z upływem lat trzech ulegają przedawnieniu wierzytelności z tytułu naprawienia szkody, wyrządzonej czynem niedozwolonym.

§ 2. Termin ten liczy się od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie, obowiązanej do odszkodowania.

§ 3. W każdym razie wierzytelność przedawnia się z upływem lat dwudziestu od dnia spełnienia czynu, wyrządzającego szkodę.

§ 4. Jeżeli szkoda wynika ze zbrodni lub występku, wierzytelność ulega przedawnieniu dwudziestoletniemu, licząc od dnia popełnienia przestępstwa.

Zgodnie z art. III ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy wprowadzające przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz. U. z dnia 22 sierpnia 1950 r.), ilekroć obowiązujące przepisy bądź nie określają szczególnego terminu przedawnienia, bądź też przewidują termin przedawnienia dłuższy niż lat dziesięć, termin ten wynosi lat dziesięć. Zgodnie z art. XIX w/w ustawy, do roszczeń, powstałych przed dniem wejścia w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego, a według dotychczasowych przepisów w tym dniu jeszcze nie przedawnionych - stosuje się przepisy ogólne prawa cywilnego o przedawnieniu z następującymi ograniczeniami:

1) początek, zawieszenie i przerwanie przedawnienia ocenia się według dotychczasowego prawa, gdy chodzi o czas przed wejściem w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego,

2) jeżeli termin przedawnienia według przepisów ogólnych prawa cywilnego jest krótszy niż według dotychczasowego prawa, bieg przedawnienia rozpoczyna się z dniem wejścia w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego; jeżeli jednak przedawnienie, rozpoczęte przed wejściem w życie przepisów ogólnych prawa cywilnego, nastąpiłoby przy uwzględnieniu terminu przedawnienia, określonego w prawie dotychczasowym wcześniej, przedawnienie następuje z tym wcześniejszym terminem.

W związku z powyższym 20-letni termin przedawnienia z art. 283 par. 3 kodeksu zobowiązań uległ skróceniu do lat 10 i zakończyłby bieg w 1960r., jednak zgodnie z art. 109 pkt 4 ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy ogólne prawa

cywilnego (Dz. U. z dnia 22 sierpnia 1950 r.), stanowiącym iż bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu względem wszelkich roszczeń, gdy z powodu zawieszenia wymiaru sprawiedliwości albo siły wyższej nie można ich dochodzić przed sądami polskimi, uległ zawieszeniu. Należy podzielić stanowisko wypowiedziane w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2001 r., IV CKN 307/01 (nie publ.) zgodnie, z którym bieg przedawnienia nie może się rozpocząć, a rozpoczęty ulega zawieszeniu przez okres obowiązywania decyzji władzy publicznej (niezaskarżalnych, a następnie ostatecznie uchylonych), uniemożliwiających - przez rozstrzygnięcie o skutkach prawnych zdarzenia będącego podstawą roszczenia - dochodzenie roszczenia przed sądem.

Jeżeli zatem poprzednicy prawni powodów i następnie powodowie nie mogli zaskarżyć wadliwych zaświadczeń Prezydium (...) oraz Starostwa Powiatowego (...) o podleganiu nieruchomości pod przepisy dekretu PKWN do sądu, jak też nie mogli zaskarżyć do sądu zaniechania rozpoznania wniosku Z. T. z dnia 30.04.1958 r. złożonego do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych o zwrot nieruchomości i odszkodowanie za przejęty inwentarz (k.264-267), to z pewnością taki stan rzeczy uniemożliwiał skuteczne prawne dochodzenie przez powodów roszczenia, co usprawiedliwia zastosowanie art. 109 pkt 4 ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego i przyjęcie, iż na jego podstawie nastąpiło zawieszenie biegu przedawnienia

Z dniem 01.01. 1965r. tj. z dniem wejścia w życie Kodeksu cywilnego **roszczenie powodów o naprawienie szkody nie było zatem przedawnione.**

Zgodnie z art. 442 par. 1 k.c. roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym przedawnia się z upływem lat dziesięciu od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę bez względu na to, kiedy szkoda powstała lub się ujawniła. Jest to przedawnienie bezwzględne a tempore facti.

Zgodnie z art. XXXV ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz. U. z dnia 18 maja 1964 r.) do roszczeń powstałych przed dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego, a według przepisów dotychczasowych w tym dniu jeszcze nie przedawnionych, stosuje się przepisy kodeksu dotyczące przedawnienia z następującymi ograniczeniami:

1) początek, zawieszenie i przerwanie biegu przedawnienia ocenia się według przepisów dotychczasowych, gdy chodzi o czas przed dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego;

2) jeżeli termin przedawnienia według przepisów kodeksu cywilnego jest krótszy niż według przepisów dotychczasowych, bieg przedawnienia rozpoczyna się z dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego; jeżeli jednak przedawnienie rozpoczęte przed dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego nastąpiłoby przy uwzględnieniu terminu przedawnienia określonego w prawie dotychczasowym wcześniej, przedawnienie następuje z upływem tego wcześniejszego terminu.

Zgodnie z art. 123. § 1 k.c., bieg przedawnienia przerywa się:

1) przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, czynnością, która przerwała bieg przedawnienia roszczenia odszkodowawczego na podstawie art. 123 par. 1 k.c. było złożenie przez Z. T. w dniu 30.04.1958 r. wniosku do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych o zwrot nieruchomości i odszkodowanie za przejęty inwentarz (k.264-267). Rację ma Sąd Okręgowy, że wniosek ten powinien być zostać rozpoznany na podstawie § 5 rozporządzenia z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. Nr 10, poz. 51) w formie decyzji rozstrzygającej o tym, czy nieruchomość powodów wchodzi w skład nieruchomości ziemskiej, o której mowa w art. 2 ust. 1 lit. e dekretu z 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej. Należy przyjąć, że postępowanie administracyjne w przedmiocie w/w wniosku zakończyło się dopiero wydaniem decyzji Wojewody (...) z dnia 19 maja 2006 stwierdzającej, że majątek I.

o powierzchni 99,47 ha będący przed przejściem na rzecz Skarbu Państwa własnością K. i K. małż. T., nie podpadał pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 roku o przeprowadzeniu reformy rolnej. Od daty uprawomocnienia się w/w decyzji Wojewody (...) termin przedawnienia roszczenia o odszkodowanie rozpoczął bieg na nowo. Powództwo w niniejszej sprawie wytoczone zostało 18.02.2008r., a więc do przedawnienia nie doszło. Czas trwania postępowania administracyjnego zmierzającego do rozpoznania wniosku Z. T. z dnia 30.04.1958 r. nie stanowi przyczyny opóźnienia w wystąpieniu z roszczeniem, leżącej po stronie powodowej.

Sąd Apelacyjny nie podziela stanowiska pozwanego, że postępowanie wywołane wnioskiem Z. T. z dnia 30.04.1958 r., zakończyło się udzieleniem informacji, o wydaniu w dniu 21.03.1958r. przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej zaświadczenia o przejściu nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa (k.268). Informacja podobnie jak zaświadczenie Prezydium (...) nie stanowią bowiem rozstrzygnięcia przewidzianego w § 5 rozporządzenia z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej i nie wywierają skutku prawnorzeczowego, zaś Z. T. we wspomnianym wniosku kwestionował tytuł Skarbu Państwa do nabycia majątku I. z mocy prawa.

Podobnie należy zgodzić się z Sądem Okręgowym, że wniosek Z. T. z 1990r. nie został rozstrzygnięty stanowiskiem (...) z dnia 14.10.1993r. Informacje o niemożliwości zwrotu majątku nie posiadają przymiotu decyzji administracyjnych i nie mogą zastąpić rozstrzygnięcia przewidzianego w § 5 rozporządzenia z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej.

Sąd Apelacyjny podziela dokonaną przez sąd I instancji wykładnię art. 145 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 roku Kodeks zobowiązań, który stanowi: kto powierza wykonanie czynności swemu podwładnemu, odpowiada za szkodę wyrządzoną z jego winy przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, popartą stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym m. innymi w wyroku z dnia 25 czerwca 2009r., sygn. akt III CSK 344/08 (publik. LEX nr 523705), zgodnie z którym przepis ten stanowi podstawę odpowiedzialności Państwa za działania jego funkcjonariuszy o charakterze władczym, ale w ocenie Sądu Apelacyjnego przepis ten nie ma w sprawie zastosowania.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1956 r. o odpowiedzialności Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy państwowych (Dz. U. Nr 54, poz. 243) także nie znajduje w niniejszej sprawie zastosowania. Zgodnie z tym artykułem, jeżeli według dotychczasowych przepisów Państwo nie ponosiło odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przed dniem wejścia w życie ustawy, poszkodowany może dochodzić od Państwa wynagrodzenia nie później niż w ciągu roku od tego dnia. W ocenie Sadu Apelacyjnego, w dacie wejścia w/ w przepisu w życie, roszczenie odszkodowawcze powodów jeszcze nie powstało.

Roszczenie odszkodowawcze powstaje dopiero z chwilą utraty roszczenia windykacyjnego, które przedawnieniu nie ulega.

Ani wydanie zaświadczenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej o przejściu nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa, ani wpis Skarbu Państwa w księdze wieczystej nie spowodowały utraty własności nieruchomości przez powodów. Utrata własności nastąpiła dopiero w wyniku rozparcelowania nieruchomości i uzyskania własności przez nabywców bądź Skarb Państwa w drodze zasiedzenia.

Zgodnie art. 50 dekretu z dnia 11 października 1946 r. Prawo rzeczowe. (Dz. U. z dnia 15 listopada 1946 r.),

§ 1. Kto posiada nieruchomość przez lat dwadzieścia, nabywa jej własność, chyba że w chwili objęcia nieruchomości w posiadanie był w złej wierze (zasiedzenie).

§ 2. Temu, kto posiada nieruchomość przez lat trzydzieści, nie można zarzucać złej wiary.

Zaś zgodnie z art. 51. § 1. dekretu, kto bez ważnej podstawy został wpisany do księgi wieczystej jako właściciel, nabywa własność, jeżeli jest od lat dziesięciu wpisany i ma od lat dziesięciu nieruchomości w posiadaniu, chyba że uzyskał posiadanie w złej wierze.

§ 2. Po upływie lat dwudziestu nie można wpisanemu posiadaczowi zarzucać złej wiary.

Zatem Skarb Państwa jako posiadacz w złej wierze mógł nabyć własność nieruchomości przez zasiedzenie dopiero po upływie 20 lat tj. z końcem 1968r.

Zgodnie z art. XLI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz. U. z dnia 18 maja 1964 r.):

§ 1. Do zasiedzenia, którego bieg rozpoczął się przed dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego, stosuje się od tej chwili przepisy tego kodeksu; dotyczy to w szczególności możliwości nabycia prawa przez zasiedzenie.

§ 2. Jeżeli termin zasiedzenia według kodeksu cywilnego jest krótszy niż według przepisów dotychczasowych, bieg zasiedzenia rozpoczyna się z dniem wejścia kodeksu w życie; jeżeli jednak zasiedzenie rozpoczęte przed dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego nastąpiłoby przy uwzględnieniu terminu określonego w przepisach dotychczasowych wcześniej, zasiedzenie następuje z upływem tego wcześniejszego terminu.

Natomiast osoby, które otrzymały nieruchomości od Skarbu Państwa w wyniku parcelacji i zostały wpisane do księgi wieczystej mogły nabyć jej własność przez zasiedzenie najwcześniej z końcem 1958r., jednak powyższa okoliczność nie została wykazana, a jak wynika ze zgromadzonego materiału dowodowego parcelanci nabywali własność nieruchomości dopiero w drodze uwłaszczenia na podstawie ustawy z 26.10.1971r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (k.237, 238, 239,240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247-262) z dniem 4.11.1971r.

W tej sytuacji roszczenie o odszkodowanie za utratę własności nieruchomości powstało dopiero pod rządem kodeksu cywilnego. Powyższe oznacza, że art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1956 r. o odpowiedzialności Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy państwowych oraz art. 145 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 roku Kodeks zobowiązań nie mogą być podstawą rozstrzygnięcia, lecz postawę taką stanowi art. 417 par. 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed 1 września 2004r.

Jeśli powyższej argumentacji nie podzielić, to z całą pewnością, w sytuacji gdy nieruchomości nie była objęta przepisami dekretu o reformie rolnej, odmienna treść zaświadczeń Prezydium (...) oraz Starostwa Powiatowego (...) (np. k.201, 204, 207) była bezprawna. Tę bezprawność urzędowo potwierdził dopiero Wojewoda (...) decyzją z dnia 19 maja 2006r, co otwarło powodom możliwość dochodzenia odszkodowania, przez co jako podstawę odpowiedzialności pozwanego przyjąć należy także art. 417 par. 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed 1 września 2004r. (zob. wyrok Sądu Najwyższego III CSK 344/08 z 25.06.2009r. LEX nr 523705).

Zważywszy na powyższe zaskarżony wyrok odpowiada prawu. Należy także podzielić wywody Sądu Okręgowego, że gdyby roszczenie powodów uległo przedawnieniu, (co w ocenie Sądu Apelacyjnego jednak nie nastąpiło), to podniesienie przez pozwanego zarzutu przedawnienia stanowi nadużycie prawa w rozumieniu art. 5 k.c.

Chybiony jest zarzut naruszenia art. 363 §2 k.c. w zw. z art. 481 §1 k.c. poprzez ustalenie należnego odszkodowania według cen nieodpowiadających cenom z daty ustalenia odszkodowania. Wycena nieruchomości sporządzona została według cen z daty opinii tj. 30.05.2013r. Opinię tę biegły podtrzymał 15.11.2013r. (k.1467 i nast.) i nie ulega wątpliwości, że zachowała ona aktualność na datę wyrokowania tj. na 19.09.2014r. Zasądzenie na rzecz powódek odsetek od dat wcześniejszych niż data wyrokowania, znajduje uzasadnienie w treści art. 481 par. 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c. Sąd Okręgowy nie naruszył w/w przepisów i stanowisko swoje należycie uzasadnił. Treść art. 363 §2 k.c. nakazująca ustalenie należnego odszkodowania według cen z daty ustalenia odszkodowania, nie określa daty wymagalności roszczenia odszkodowawczego, lecz sposób wyliczenia owego roszczenia. Chybiony jest zarzut, iż zasądzenie ustawowych odsetek od należnego powodom odszkodowania od daty, w której pozwany opóźnił się ze

spełnieniem świadczenia prowadzi do bezpodstawnego wzbogacenia powodów, skoro sam ustawodawca przyjął w art. 481 par. 1 k.c., że jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Konstrukcja prawa do żądania odsetek przez wierzyciela od dłużnika za czas opóźnienia jest dostosowana do świadczeń typowo pieniężnych i zakłada, że dłużnik wiedział nie tylko o obowiązku świadczenia na rzecz wierzyciela, ale także znał wysokość świadczenia, które ma spełnić. Zasądzone kwoty należały się powodowi już w momencie wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia (art. 455 k.c.), odpowiadając rozmiarowi szkody niemajątkowej, co powodowie wykazali załączając do pozwu operat szacunkowy sporządzony przez L. M. (k.25 i nast.). Dlatego, apelacja pozwanego nie zasługuje na uwzględnienie i podlega oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.

Jeśli chodzi o apelację powódek, to zaskarżyły one wyrok w części oddalającej powództwo o zasądzenie odszkodowania za utracone korzyści (lucrum cessans) w postaci dochodów z prowadzenia gospodarstwa rolnego majątku I. w okresie od 1972 roku do 2006 roku.

Apelacja powódek nie jest zasadna, zaskarżony wyrok odpowiada bowiem prawu, choć z innych przyczyn, niż wskazane przez sąd I instancji w uzasadnieniu tego wyroku.

Powodowie bezpowrotnie utracili własność nieruchomości, skoro została ona rozparcelowana a osoby, które weszły w jej posiadanie uzyskały własność z mocy prawa, bądź przez zasiedzenie, bądź wskutek uwłaszczenia na podstawie ustawy z 26.10.1971r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (k.237, 238, 239,240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247-262), o czym była mowa we wcześniejszych rozważaniach. Najpóźniejszym terminem bezpowrotnej utraty własności majątku nieruchomości przez powodów jest 4.11.1971r.

Nabycie własności nieruchomości przez osoby trzecie z mocy prawa, stanowi okoliczność wyłączającą możliwość żądania przez powodów od Skarbu Państwa utraconych korzyści za okres następujący po tej dacie, tj. po 4.11.1971r. Niemożliwym jest bowiem czerpanie pożytków z cudzej nieruchomości. Ustalenia lucrum cessans dokonuje się z uwzględnieniem okoliczności, które nastąpiły po zdarzeniu, które wywołało szkodę. Pozwala to na pominięcie dochodów, wydawałoby się bardzo prawdopodobnych, których osiągnięcie okazało się jednak niemożliwe w następstwie zmienionych warunków.

Rację ma Sąd Okręgowy, że ciężar dowodu istnienia szkody i jej rozmiaru spoczywa na poszkodowanym (art. 6 k.c.). Ustalenie uszczerbku w postaci lucrum cessans wymaga wykazania w konkretnym przypadku wysokiego stopnia prawdopodobieństwa utraty korzyści. W przypadku utraty własności rzeczy nie jest prawdopodobne uzyskiwanie przez byłego właściciela pożytków naturalnych i cywilnych, które rzecz przynosi. Po nabyciu własności nieruchomości przez osoby trzecie, zachowanie Skarbu Państwa nie naruszało prawa własności powodów, nie uprawnia ich tym samym do kierowania wobec Skarbu Państwa jakichkolwiek pretensji finansowych z tytułu niemożności korzystania z nieruchomości, po tej dacie. Przerwany zostaje adekwatny związek przyczynowy pomiędzy działaniem lub zaniechaniem Skarbu Państwa a szkodą w postaci niemożności korzystania przez powodów z nieruchomości i czerpania z niej pożytków. Czyn niedozwolony Skarbu Państwa polegał na pozbawieniu powodów posiadania rzeczy, oraz korzystania z niej, samo jednak nabycie nieruchomości przez osoby trzecie nastąpiło w sposób zgodny z prawem, poprzez zasiedzenie lub uwłaszczenie. Na skutek zasiedzenia, które następuje ex lege, dotychczasowy uprawniony traci swoje prawo, a nabywca uzyskuje je niezależnie od niego; jest więc ono pierwotnym sposobem nabycia prawa podmiotowego. Okoliczność ta musi być wzięta pod uwagę w przypadku dochodzenia przez dotychczasowego właściciela lucrum cessans, niezależnie od tego, czy podstawę roszczenia stanowi art. 157 kodeksu zobowiązań, czy też art. 361 par. 1 k.c.

Dodatkowo wskazać należy, że stosunki między właścicielem a posiadaczem rzeczy są w zasadzie unormowane przepisami art. 224 i nast. k.c. (dawniej art. 311 i nast. prawa rzeczowego).

Interesy właściciela mogą być chronione także przepisami o odpowiedzialności deliktowej za czyn własny, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że objęcie władztwa nad rzeczą i późniejsze jej posiadanie spełniają przesłanki odpowiedzialności uregulowanej w art. 415 k.c. Zakresem roszczenia odszkodowawczego, stosownie do art. 361 §

2 k.c., objęte są także utracone korzyści, których nie obejmuje wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy bez tytułu prawnego. Wyłączony jest zatem zbieg norm art. 224 § 2, art. 225 i art. 230 k.c. i art. 415 k.c. (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2014 r. III CSK 235/13, uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 7.01.1998r. III CZP 62/97).

Pozwany nie był w okresie objętym roszczeniem posiadaczem spornego majątku nieruchomości, powodowie zaś nie posiadali w tym czasie przymiotu właścicieli, zatem ich roszczenie znajdujące oparcie w przepisach o odpowiedzialności deliktowej uzasadnione jest jedynie w zakresie żądania wyrównania uszczerbku związanego z utratą własności nieruchomości.

Zarzut naruszenia art. 157 par. 1 kodeksu zobowiązań jest chybiony przepis ten, o czym była mowa wyżej, nie ma w sprawie zastosowania.

Chybiony jest także zarzut naruszenia art. 361 par. 2 k.c. Normalnym następstwem utraty posiadania gospodarstwa rolnego jest utrata dochodów z tego gospodarstwa, jednak nabycie gospodarstwa przez osoby trzecie w sposób pierwotny prowadzi do utraty przez poprzedniego właściciela roszczeń określonych w art. 224 i 225 k.c. wobec nabywcy (Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2011 r., III CZP 7/11), tym samym przedni właściciel traci roszczenie z tytułu *lucrum cessans* wobec osoby, która owego nabywcę bezprawnie wprowadziła w posiadanie nieruchomości. Przyjęcie odmiennego stanowiska klóciłoby się z nowym porządkiem prawnym, jaki powstał na skutek zasiedzenia.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do uwzględnienia apelacji powódek i oddalił ją na podstawie art. 385 k.p.c.

Zważywszy na to, iż obie apelacje uległy oddaleniu, Sąd Apelacyjny zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu za II instancję na podstawie art. 100 k.p.c.